

CZU: 343.9

MĂSURILE SPECIALE DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII VIOLENTE

SPECIAL MEASURES TO PREVENT VIOLENT CRIME

Ion ROTARU,

asistent universitar,

Catedra „Drept penal și criminologie”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID: 0000-0002-2091-4905

Rezumat

Criminalitatea violentă reprezintă una din cele mai periculoase tipuri de criminalitate cu care se confruntă întreaga societate. Infracțiunile din categoria dată nu numai că atentează asupra persoanei, ci încalcă și securitatea criminologică. O astfel de securitate este înțeleasă ca o stare obiectivă de protecție a intereselor vitale și a altor interese existente ale individului, societății și statului față de atacurile infracționale, care sunt generate de diferiți factori (fenomene și procese) criminogene. Astfel, prevenirea criminalității în permanență a constituit o sarcină prioritară a oricărui stat în linii generale și a organelor de drept în parte.

Cuvinte-cheie: criminalitate, violență, prevenire, metode, cauzalitate.

Summary

Violent crime is one of the most dangerous types of crime that society as a whole faces. Crimes in the given category not only attack the person, but also violate criminological security. Such security is understood as an objective state of protection of the vital interests and other existing interests of the individual, society and the state against criminal attacks, which are generated by various criminogenic factors (phenomena and processes). Thus, the prevention of crime at all times constituted a priority task of any state in general and of law enforcement bodies in particular.

Keywords: crime, violence, prevention, methods, causality.

Introducere. Modificările sociale, economice, politice și de altă natură ce au loc în ultima perioadă de timp au o influență enormă asupra agravării situației criminogene, iar prevenirea criminalității violente depinde în mare măsură de aceste modificări ce se petrec în societate.

Prin conceptul de prevenire se înțelege luarea unor măsuri care să conducă la împiedicarea comiterii de crime [11, p. 186]. Acesta presupune preîntâmpinarea săvârșirii a acelor fapte pe care societatea le consideră prejudiciabile pentru valorile și relațiile sale, pentru o dezvoltare normală a acesteia, fapt pentru care au fost declarate ilegale și sancționate de legea penală.

Doctrinarul Iu. Larii definește prevenirea criminalității ca fiind „preîntâmpinarea săvârșirii primare a acelor acțiuni ori inacțiuni umane pe care societatea le consideră dăunătoare pentru valorile sale, din care motiv aceste comportamente au fost sancționate de legea penală” [8, p. 104]. Tot el mai comunică că „în sens restrâns, prevenirea vizează mai ales acele comportamente care prezintă un grad de pericol social suficient de mare ca să necesite o reacție prin mijloace juridico-penale împotriva făptuitorilor” [8, p. 104], iar „în sens larg, prevenirea se îndreaptă împotriva tuturor comportamentelor deviate (atât infracționale, cât și neinfracționale) care pot conduce la săvârșirea de fapte antisociale sancționate de legea penală” [8, p. 105]. De asemenea, în viziunea acestuia „prevenirea criminalității reprezintă un sistem multilateral de măsuri, orientate asupra:

a) relevării și înlăturării sau reducerii ori neutralizării cauzelor criminalității, a unor tipuri separate ale ei, precum și a condițiilor care o favorizează;

b) relevării și înlăturării situațiilor din anumite spații geografice (teritoriale) sau dintr-un anumit mediu, care motivează sau provoacă nemijlocit comiterea infracțiunilor;

c) relevării grupelor de persoane cu grad sporit de risc criminal și reducerii acestuia;

d) relevării persoanelor, comportamentul cărora indică asupra posibilității reale de a săvârși infracțiuni, precum și influenței corective asupra lor” [8, p. 105].

M. Bîrgău menționează că prevenirea infracțiunilor constituie o activitate socială specifică care asigură reorganizarea relațiilor sociale, ca rezultat al căreia sunt înlăturate, neutralizate și blocate determinantele comportamentului infracțional; profilaxia social-criminologică este orientată spre prevenirea diferitelor tipuri de criminalitate [2, p. 183].

Autorii Gh. Nistoreanu și C. Păun definesc prevenirea criminalității ca fiind „un proces social permanent, care presupune aplicarea unui ansamblu de măsuri cu caracter social, cultural, economic, politic, administrativ și juridic destinate să preîntâmpine săvârșirea faptelor antisociale prin identificarea, neutralizarea și înlăturarea cauzelor fenomenului infracțional” [9, p. 251]. La fel și Gh. Gladchi afirmă că „prevenirea criminalității este sistemul de măsuri statale și sociale orientate spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității, abținerea de la săvârșirea infracțiunilor, corectarea comportamentului persoanelor ce sunt infractori potențiali” [7, p. 14]. La o concluzie similară, în urma unei analize a conceptului de prevenire a criminalității, a ajuns și V. Chirița: „prevenirea criminalității, într-un sens generalizat, presupune o activitate sistemică (ansamblu de măsuri) orientată spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității” [4, p. 185].

Criminologul V. Bujor mai menționează că „prevenirea criminalității constituie o activitate socială la care participă deopotrivă actori publici (autoritățile publice centrale și locale sau instituții și organizații publice), actori obștești (organizații neguvernamentale, instituții mass-media etc.) și actori individuali (membri întâmplători ai societății sau cei care formează anturajul)” [3, p. 11].

Analizând cele declarate, ajungem la concluzia că toate noțiunile specificate mai sus redau pe înțeles esența prevenirii criminalității. Astfel, prevenirea criminalității violente, ca și concept separat, constituie un ansamblu bine-gândit de măsuri (acest lucru datorându-se gradului de pericolozitate înaltă pe care îl reprezintă) realizate de către subiecți publici, obștești și individuali, ce au drept scop depistarea și înlăturarea acelor cauze și condiții ce stau la baza apariției faptelor săvârșite prin intermediul aplicării actelor de violență.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui studiu au fost utilizate următoarele metode de cercetare: metoda descriptivă, metoda analizei logice și metoda dialectică. De asemenea, au fost utilizate lucrări ale mai multor savanți vestiți, printre care: M. Bîrgău, V. Bujor, Gh. Gladchi, Iu. Larii ș.a.

Rezultatele obținute și discuții. Ce ține de criminalitatea violentă, prevenirea acesteia, ca și în cazul oricărui tip de criminalitate, se realizează la diverse nivele, cum ar fi cel general, special și individual.

În condițiile realității moderne, atunci când se atinge problematica prevenirii unui anumit gen de criminalitate, o importanță deosebită i se acordă măsurilor de prevenire specială a acestui tip de criminalitate.

Autorul Al. Cicala specifică că „prevenirea specială, în cel mai direct mod, interferează cu prevenirea generală, doar că măsurile prevenției speciale sunt cu mult mai concrete și au limite în timp, spațiu și asupra persoanelor. Acțiunile sunt îndreptate direct spre un cerc de persoane care prezintă un pericol social sporit” [5, p. 126].

Ig. Ciobanu definește prevenirea specială ca un „ansamblu de măsuri, mijloace și metode ce au drept scop împiedicarea săvârșirii unor infracțiuni de către persoanele care anterior au comis o infracțiune” [6, p. 443]. La fel și Iu. V. Chufarovski explică faptul că prevenirea specială se caracterizează printr-un ansamblu de măsuri îndreptate nemijlocit spre înlăturarea cauzelor infracționale sau a manifestărilor infracționale specifice [15, p. 55]. O părere similară poate fi în-

tâlnită și la E. A. Gorbunova, care menționează că prevenirea specială a criminalității reprezintă activitățile subiecților de prevenire a criminalității, vizate în mod specific de înlăturarea cauzelor și condițiilor specifice ce contribuie la săvârșirea infracțiunilor [13, p. 209].

I. Oancea menționează că prevenirea specială este „o prevenire ante delictum, dar, de data aceasta, nu este vorba de combaterea unor cauze generale care constituie un teren favorabil pentru crimă, ci de combaterea specială a unor situații și persoane care duc la comiterea de crime. Este un fel de luptă prin care se împiedică producerea iminentă a crimei” [10, p. 175].

În viziunea lui Iu. Larii, „nivelul special-criminologic (profilaxia criminologică) constă în influența asupra factorilor criminogeni care generează anumite tipuri sau grupuri de comportamente infracționale (violente, generate de cupiditate etc.). Înlăturarea sau neutralizarea unor asemenea factori se realizează în procesul activității subiecților corespunzători, pentru care funcția preventivă constituie o sarcină profesională” [8, p. 135].

La rândul său, O. Bejan definește prevenirea specială ca fiind „un tip de prevenire a cărei acțiune se răsfrânge asupra unui segment social. Spre deosebire de prevenirea generală, care vizează întreaga societate, prevenirea specială este localizată în funcție de sfera socială, grupul social, comunitatea teritorială” [1, p. 75].

Ajungem la concluzia că prevenirea specială a criminalității reprezintă un sistem de acțiuni îndreptate nemijlocit asupra factorilor ce determină apariția infracțiunilor, care se referă la anumite grupuri sociale, domenii de activitate și subiecți caracterizați printr-o probabilitate crescută de comitere a infracțiunilor. Aceasta constă într-un impact țintit direct asupra factorilor criminogeni asociați anumitor tipuri și grupuri de comportament infracțional. Eliminarea și neutralizarea unor astfel de complexe de cauze și condiții specifice de comportament infracțional se realizează în cursul activităților subiecților relevanți, pentru care funcția preventivă este îndeplinirea sarcinilor lor profesionale. Ea se efectuează prin acționarea asupra unor grupuri sociale, indivizi și organizații sau domenii de activitate, în privința cărora există motive să se presupună o creștere criminogenă sau victimogenă.

Cu referire la prevenirea specială a criminalității, în baza cercetărilor criminologice, se disting grupuri sociale, domenii de activitate și subiecți cu un grad criminogen și victimogen ridicat. Din categoria grupurilor cu grad criminogen ridicat fac parte: minorii din familii social-vulnerabile; persoanele fără o anumită sursă permanentă de venit; grupuri de persoane ce se află sub pragul sărăciei, a căror venituri legale nu le pot asigura existența. Din categoria celor cu grad victimogen ridicat fac parte: subiecții care sunt cei mai vulnerabili la actele de violență; proprietarii de mari capitaluri, precum și domeniile de activitate ce sunt direct legate cu sistemul valutar sau regiunile legate cu fluxurile mari de imigranți.

Prevenirea criminalității de fiecare dată poartă un caracter diferit, luându-se în calcul caracteristicile individuale ale anumitor tipuri de infracțiuni, determinantele și cauzele acestora.

Pentru identificarea grupelor cu grad criminogen ridicat sunt luate în considerare caracteristicile criminogene de importanță înaltă cu referire la comportamentul persoanelor și mediul înconjurător al acestora. La aceste caracteristici se referă:

1. săvârșirea infracțiunilor. Obiectul prevenirii permanent îl constituie persoanele care și-au ispășit pedeapsa pentru săvârșirea unei infracțiuni, persoanele eliberate de răspundere penală, minorii cărora li s-au aplicat măsuri educative etc.;

2. săvârșirea de către persoane a altor fapte ilegale, asociate în mod firesc cu comportamentul infracțional și, de regulă, premergătoare acestuia.

3. săvârșirea de către persoane a unor fapte amorale, cum ar fi: consumul de droguri, consumul de alcool în cantități excesive, etc.;

4. acel comportament al persoanelor care nu corespunde vârstei, pozițiilor sociale, veniturilor legale și care este asociat în mod direct cu comportamentul criminal: viața sexuală desfrânată a minorilor, dependența lor de băuturi alcoolice, fumatul, abandonul școlar.

În cadrul prevenirii speciale a criminalității se disting următoarele etape: prevenirea primară, prevenirea nemijlocită, prevenirea autodeterminării criminalității. Criteriul de diferențiere a acestora este timpul aplicării măsurilor corespunzătoare cu privire la categoria comportamentului infracțional.

Prevenirea primară (profilaxia timpurie a criminalității) reprezintă eliminarea, neutralizarea determinantelor și cauzelor criminalității înainte ca acestea să genereze abateri sociale negative care preced în mod firesc comportamentul criminal. Măsurile preventive se elaborează și se pun în aplicare pe baza unor cercetări care prevăd o posibilă creștere a criminalității anumitor factori sociali.

Prevenirea nemijlocită a criminalității presupune eliminarea, neutralizarea proceselor de determinare și a cauzelor criminalității, la etapa de dezvoltare a unor simple abateri sociale negative, pentru a nu admite transformarea lor în crime. Aceasta are drept scop neutralizarea factorilor criminogeni care se regăsesc în societate.

Prevenirea autodeterminării criminalității este o prevenire a schimbărilor adverse ale criminalității sub influența propriilor caracteristici. Mecanismul acestei schimbări poate fi diferit:

1. influența directă prin implicarea mai multor persoane noi în criminalitate, creșterea profesionalismului criminal, activității criminale etc.;

2. influența prin mediul social, în care apar mai întâi schimbări nedorite (de exemplu, modificări ale legislației, sisteme de control sub influența lobby-ului pentru interes criminal), iar apoi acești factori determină extinderea activității criminale și creșterea criminalității.

Prevenirea autodeterminării criminalității este strâns legată cu interacțiunea activității grupurilor criminale și/sau a infractorilor de profesie cu activitatea infractorilor începători și/sau situaționali, având drept scop implicarea în sfera criminală a noilor categorii sau grupuri de persoane. Autodeterminarea criminalității are loc la toate nivelurile sociale, începând cu statul și societatea în ansamblu și terminând cu relații interumane. În consecință, măsurile care vizează prevenirea autodeterminării criminalității ar trebui să fie cuprinzătoare, de la crearea unui climat moral și juridic pozitiv în societate, a unei atmosfere de intoleranță față de criminalitate și manifestările sale și până la oferirea unei oportunități anumitor persoane, care au comis anterior infracțiuni, să-și realizeze potențialul personal prin mijloace legale.

Legalitatea reprezintă unul din principiile de bază ale prevenirii speciale a criminalității. Este important ca măsurile de prevenire specială a criminalității să se desfășoare în limitele legii. De asemenea, este inacceptabil să se utilizeze acele categorii de măsuri preventive care sunt discriminatorii, restrângând în mod nejustificat drepturile și interesele legitime ale cetățenilor. Restrângerea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor poate avea loc numai în modul prevăzut de lege.

Prevenirea specială a criminalității violente include măsuri de lichidare a cauzelor și condițiilor ce pot contribui la săvârșirea infracțiunilor de acest tip, precum și măsuri de impact preventiv individual asupra anumitor persoane.

A. D. Dașieva identifică următoarele măsuri de prevenire specială a criminalității violente:

- o luptă complexă și nemijlocit îndreptată împotriva beției (alcoolism) și a dependenței de droguri;

- reacționarea operativă la conflictele familiale care se pot transforma în infracțiuni;

- asigurarea protecției efective a ordinii în locurile publice;

- acționarea preventivă și în timp util asupra persoanelor cu grad ridicat de victimizare;

- contracararea propagandei cruzimii și violenței în mass-media;

- asigurarea unei răspunderi echitabile pentru infracțiunile violente, bazată pe diferențele și semnele individuale ale acestora etc. [14, p.164]

Al. Tighineanu enumeră următoarele măsuri de prevenire specială a criminalității violente:

- eficientizarea luptei curente și continue cu alcoolismul și narcomania;

- reacționarea oportună la infracțiunile comise în temeiul conflictelor de familie sau domiciliu;
- prevenirea influenței criminogene a recidiviștilor și a infractorilor învederați;
- ameliorarea calității activității profilactice în mediul marginal;
- sporirea eficacității diagnosticării anomaliilor psihice și a trăsăturilor accentuate de comportament ale persoanelor cu comportament deviant și ale acelor trecute în evidența profilactică a organelor afacerilor interne;
 - organizarea măsurilor de combatere și profilaxie a producerii, păstrării și purtării armelor, substanțelor explozibile, muniții etc.;
 - amplificarea luptei cu criminalitatea organizată;
 - asigurarea protecției corespunzătoare a ordinii publice;
 - influența profilactică oportună asupra persoanelor cu un grad sporit de victimizare [12, p. 140-147].

Atât lista măsurilor de prevenire specială a criminalității violente redată de către A. D. Dașieva, cât și cea prezentată de Al. Tighineanu este una bine-venită, însă, după părerea personală, este incompletă. Această părere se bazează pe faptul că au fost evitați anumiți factori asupra cărora e nevoie să se atragă o atenție sporită în momentul prevenirii acestui gen de criminalitate.

Concluzii. Pentru prevenirea (specială) a cauzelor și condițiilor ce pot duce la apariția criminalității violente, putem enumera următoarele măsuri:

- reacționarea promptă la săvârșirea de către anumite categorii de persoane a unor încălcări generate de conflicte familiale, care ulterior se pot transforma în fapte infracționale, inclusiv prin sporirea capacității angajaților de poliție de a identifica, înregistra, a pune în evidență și a reacționa prompt la toate sesizările victimelor în cazul infracțiunilor de violență în familie;
- o luptă consecventă și persistentă împotriva beției și dependenței de droguri bazată pe stabilirea unor obiective clare și realiste, cum ar fi: restrângerea vânzării băuturilor alcoolice la anumite ore ale zilei și în anumite locuri; interzicerea eliberării acestora persoanelor minore, persoanelor aflate în stare de ebrietate; interzicerea distribuirii stimulentele puternice, restrângerea culturilor care le conțin, instituirea controlului asupra eliberării și răspunderii pentru fabricarea, vânzarea și consumul ilegal de astfel de substanțe; stabilirea răspunderii pentru încălcarea acestor restricții, etc.;
- întărirea controlului asupra respectării normelor speciale pentru achiziționarea și depozitarea armelor de foc; tragerea la răspundere a persoanelor pentru transportul, depozitarea, fabricarea sau vânzarea ilegală de arme, muniții și explozibili; depistarea și ridicarea de către organele de drept a armelor de la persoanele care se sustrag de la înregistrarea acestora și care încalcă sistematic ordinea publică, abuzează de alcool, suferă de boli psihice; identificarea cazurilor și locurilor de fabricare a armelor reci și a armelor de foc;
- luarea de măsuri pentru a îngreuna săvârșirea de infracțiuni violente în locuri publice: asigurarea iluminatului, încuierea mansardelor, subsolurilor, șoproanelor; repartizarea forțelor și mijloacelor organelor de drept, ținând cont de locurile în care de cele mai dese ori se săvârșesc infracțiunile violente;
- organizarea clară a activităților organelor de drept în vederea combaterii criminalității violente: elaborarea pentru procurori și ofițerii de urmărire penală a unor recomandări metodice privitoare la identificarea, cercetarea și prevenirea crimelor violente, examinarea dosarelor penale împotriva persoanelor care au comis infracțiuni violente, organizarea întrunirilor periodice a cetățenilor cu reprezentanți și conducători ai organelor de drept, intensificarea acțiunilor de lichidare a grupurilor și organizațiilor criminale, inclusiv a grupurilor criminale transnaționale și etnice, etc.;
- controlul și supravegherea de către Procuratură a corectitudinii deciziilor luate pe marginea dosarelor penale intentate în privința persoanelor care au săvârșit infracțiuni prin interme-

diul actelor de violență;

- asigurarea unei răspunderi penale echitabile pentru infracțiunile violente pe baza diferențierii și individualizării acestora;

- atragerea unei atenții sporite, inclusiv identificarea și contracararea stărilor conflictuale rasiale și etnice;

- monitorizarea permanentă a stării infracțiunilor violente de către administrația locală, discutarea periodică a acestor probleme cu implicarea părților interesate: conducători de întreprinderi, instituții, instituții de învățământ, organe de drept, etc.;

- suprimarea influenței criminogene a recidiviștilor și a persoanelor cu mare experiență infracțională asupra minorilor;

- îmbunătățirea calității muncii profilactice în mediile vulnerabile/problematic;

- intensificarea activităților de identificare a grupurilor antisociale de tineri cu tendințe de săvârșire a actelor de violență;

- interzicerea propagandei cruzimii și violenței în societate prin intermediul mass-media; reorientarea mass-media pentru a promova imaginea unui cetățean care respectă legea.

Referințe bibliografice:

1. Bejan O. Dicționar de criminologie. Chișinău: Ericon SRL, 2009, 104 p.
2. Bîrgău M. Criminologie. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010. 687 p.
3. Bujor V. Unele aspecte conceptuale și metodologice ale prevenirii criminalității. În: Jurnalul Juridic Național: Teoria și Practica, nr. 3. 2016, p. 11-19. <https://bujor.md/wp-content/uploads/2020/07/UNELE-ASPECTE-CONCEPTUALE-SI-METODOLOGICE-ALE-PREVENIRII-CRIMINALITATII-2.pdf> (vizitat 20.04.2023).
4. Chirița V. Repere conceptuale privind prevenirea generală și specială a criminalității. În: Scientific Collection «InterConf»: CURRENT ISSUES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH (August 19-20, 2021). <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/19-20.08.2021>, (vizitat 20.04.2023).
5. Cicala Al. Analiza criminologică și prevenirea infracțiunilor de omor. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021, 174 p.
6. Ciobanu Ig. Criminologie, Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2011.
7. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: MUSEUM, 2001, 312 p.
8. Larii Iu. Criminologie, vol. I. Tipografia „Elena”. Chișinău, 2004, 152 p.
9. Nistoreanu, Gh., Păun C. Criminologie. București, 1994.
10. Oancea I. Probleme de criminologie, București, Ed. All Education S.A., 1994, 233p.
11. Pop O., Neagu Gh. Criminologie generală. Chișinău: Angela Levița, 2005. 175 p.
12. Tighineanu Al., Analiza criminologică a infracțiunilor de mare violență săvârșite în grup. Teză de doctor. Chișinău, 2018. CZU: 343.9(043.3). 181 p.
13. Горбунова Е. А. Специально-криминологические меры предупреждения преступлений, посягающих на кредитные отношения // Пробелы в Российском законодательстве. 2011.
14. Дашиева А. Д. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика истязания и его предупреждение (по материалам Восточно-Сибирского региона): дисс ... канд. юрид. наук / А. Д. Дашиева. Иркутск, 2009. 215 с.
15. Чуфаровский Ю. В. Криминология в вопросах и ответах: учебное пособие. Москва: Проспект, 2014. 144 с.

Recenzent: **Radion COJOCARU**, doctor, profesor universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Republica Moldova,
Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați, România